

1125

MR. CLARA WICHMANN
HET RUSSISCHE
HUWELIJKS- EN
FAMILIE-RECHT

VOOR DEN BOND VAN REVOL.
SOCIALIST. INTELLECTUEELEN
UITGEGEVEN DOOR DE NIEUWE
AMSTERDAMMER IN 1920

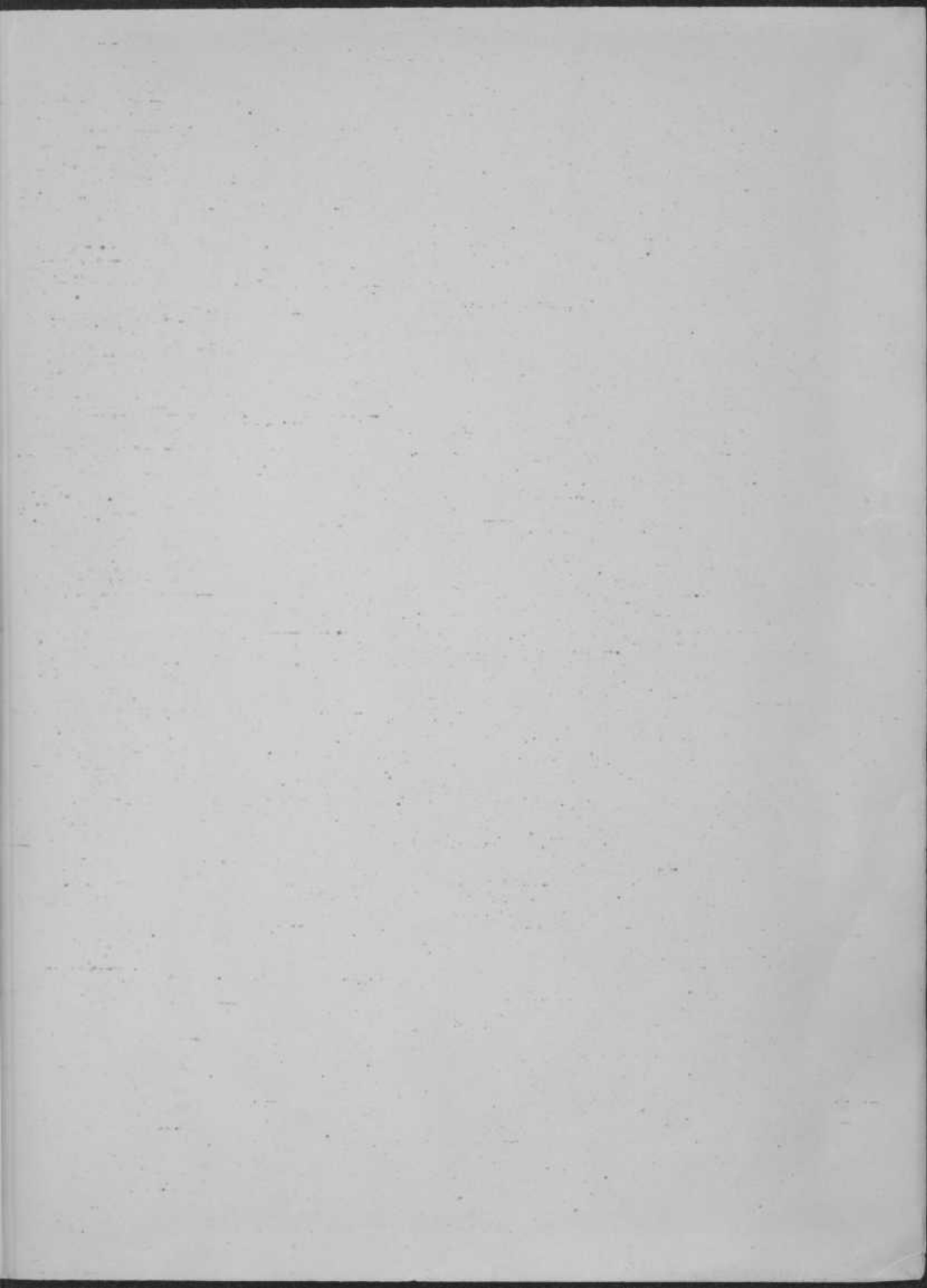
A

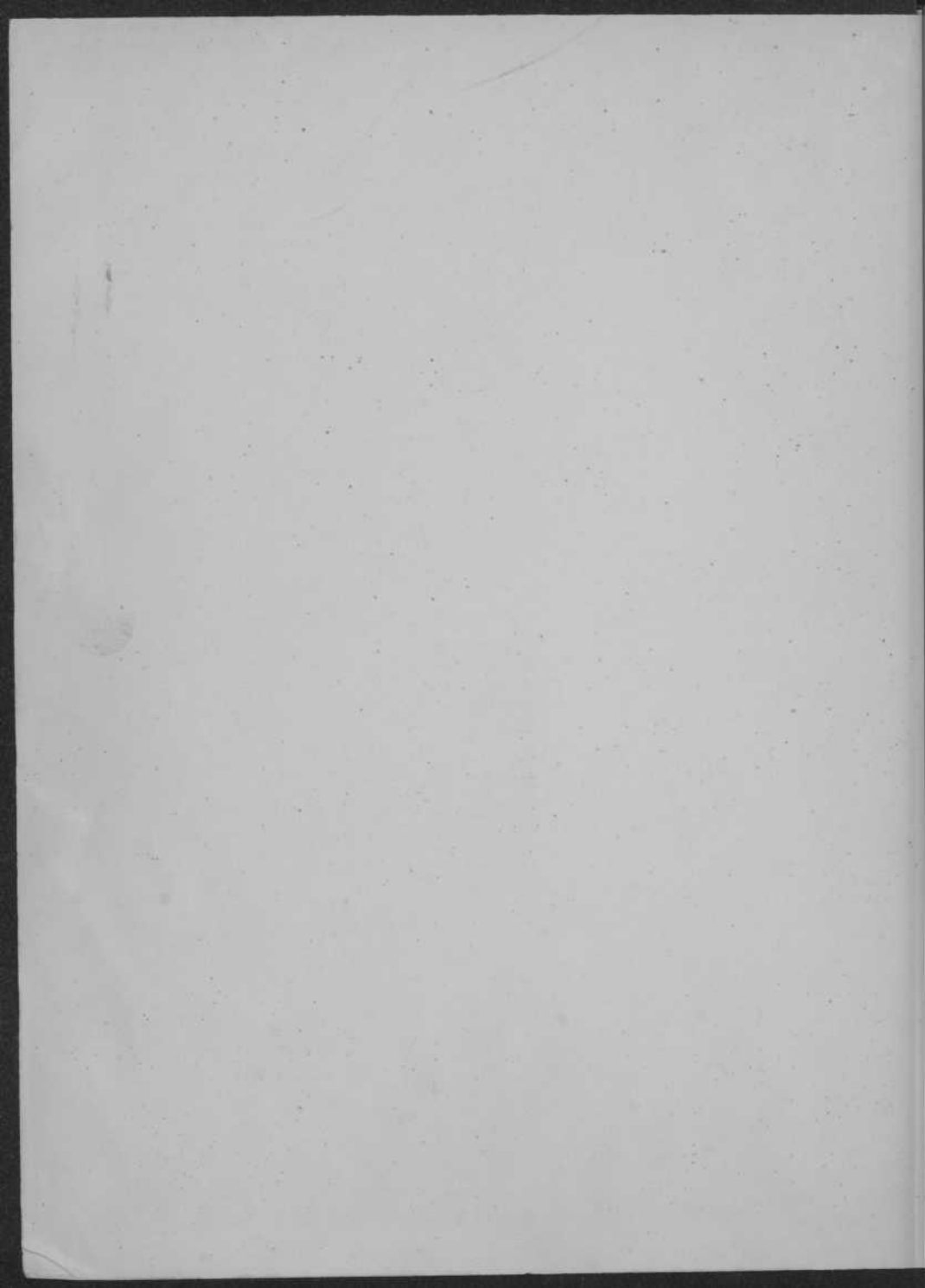
49

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0489 0973

1925/9
A/1485

R.S.
1125A49

MR. CLARA WICHMANN
HET RUSSISCHE
HUWELIJKS- EN
FAMILIE-RECHT

VOOR DEN BOND VAN REVOL.
SOCIALIST. INTELLECTUEELEN
UITGEGEVEN DOOR DE NIEUWE
AMSTERDAMMER IN 1920

121
1911

HET RUSSISCHE HUWELIJS- EN FAMILIERECHT

SOVJET-WETTEN II: WETBOEK BETREKKELIJK AKTEN VAN DEN BÜRGERLIJKEN
STAND, HUWELIJS- EN FAMILIE-RECHT EN VOOGDIJ, UITGEGEVEN DOOR HET
VOLKS-KOMM. V. JUSTITIE 1919. — IN HET NEDERLANDSCH VERTAALD DOOR
MR. DR. A. BURIKS EN MEVR. G. BURIKS-V. L. V. D. H.; UITGAVE VAN
DE NIEUWE AMSTERDAMMER

I

DE TEGENWOORDIGE CRISIS VAN HET GEZIN

Conservatieve gezindheid wordt daardoor gekenmerkt, dat zij een ontwikkelingsgeschiedenis van mensch, maatschappij en instellingen aanneemt tot aan het huidige oogenblik toe, maar dan niet verder; gaan de dingen nu nogmaals wezenlijk veranderen, dan, denkt de conservatief, wordt het nacht hier op aarde. Maar nu is er één gebied waarop het conservatisme zich a.h.w. geconcentreerd heeft, zoozeer, dat helaas moet worden getuigd hoe meniggeen, in politiek en economie socialist, op dit gebied nog heel behoudend is gebleven: het gebied van de familie- en huwelijks- verhoudingen. Angstvallig wordt getracht om toch vooral dit eilandje te houden buiten den stroom der veranderlijkheid, om het afgesloten gezin van het feudale en burgerlijke tijdvak te beschouwen als het gezin, en om het voor te stellen alsof het met alle menschelijke toewijding en alle goede zede gedaan zou zijn, wanneer de verhouding van man en vrouw, ouders en kinderen, en die van vrouw en kind tot de maatschappij, nogmaals ingrijpende wijzigingen zou doormaken.

Om vraagstukken betreffende familie- en huwelijks- verhoudingen zonder bijgeloof onder de oogen te kunnen zien, is allereerst noodig dat aan de verwarring van „het tegenwoordig gezin” met „het gezin” een einde komt. Het gezin heeft gansch andere vormen gekend dan die ons West-Europeaanen der laatste eeuwen vertrouwd zijn; en het belangrijkste is, dat de afgeslotenheid en omgrensdheid van het gezin eigenlijk nog maar van recenten datum zijn. Met hetzelfde wonderlijke perspectief waarmee we over het algemeen de geschiedenis leeren beschouwen (overblijfsel uit den tijd, toen men van praehistorie en volkenkunde nog niets wist), stellen wij het ook zoo: voor, alsof het belangrijkste gedeelte der geschiedenis van het gezin, der ontwikkeling van de verhouding der vrouw tot de maatschappij, der kinderopvoeding enz., zich afspeelt in Rome, Griekenland, de middeleeuwen en de nieuwe geschiedenis; terwijl toch deze vier maar een heel kort tijdperk vormen in vergelijking tot de tien- en honderd-duizenden jaren van menschelijke geschiedenis die eraan waren voorafgegaan. Maar in de lengte van tijdsverloop alleen zit het niet alleen;

belangrijker is, dat zich luist aan het begin der „officieele” Grieksche, Romeinsche en Germaansche geschiedenis bezig is te voltrekken de laatste strijd tusschen de ondergaande gentiel-¹⁾ en de opkomende familieorganisatie. Wanneer we alleen op het gezin in de „historische tijden” letten, krijgen we dus de alleringrijpendste verandering niet te zien.

In dezelfde fase, waarin het privateigendom nog weinig²⁾ ontwikkeld, de productie nog voor een belangrijk deel³⁾ gemeenschappelijk was, er nog niet of nauwelijks economische klassenscheiding bestond doch inplaats daarvan een scherpe scheiding naar leeftijdsclassen voorkwam, en de staat nog heel en al onbekend was en niet tot „aanzijn” gekomen, — in diezelfde fase was ook het individueele gezin van man, vrouw en kinderen nog niet „de hoeksteen der maatschappij.” En dit geldt niet alleen voor het matriarchaat, waarbij somtijds man en vrouw ieder tot hun eigen stam behooren bleven en dus in het geheel geen volledig gezin gevormd werd⁴⁾; we doelen hier vooral op het veel algemeener verschijnsel, dat in de gentielorganisatie de economische en cultureele taak van het gezin zeer beperkt was. De meeste der functies, die later of aan den staat, of aan het gezin toeveelen, zooals zorg voor religieuze plechtigheden, opvoeding, rechtspraak, regeling van productie en consumptie, werden voor een groot deel door de gens (clan, Sippe) of door den „raad der oudsten” vervuld. De afgeslotenheid van het individueele gezin bestond niet.

In lijnrechte tegenstelling hiertoe staat het familieleven zooals we dat op de hoogtijden van Joodsche, Romeinsche, Japansche en Germaansche geschiedenis kennen: het leven in het gezins-gezin, waarin de man en vader onbeperkte macht had over vrouw en kinderen en dezen die macht in den regel als vanzelfsprekend erkenden; toen de ver-

¹⁾ In stamverband levend.

²⁾ Op bijzonderheden kan hier natuurlijk niet worden ingegaan.

³⁾ In die gevallen bestaat het vaste gezin (als woongemeenschap) alleen uit de moeder met de kinderen, eventueel met andere familieleden der moeder.

houding van vrouw en kinderen tot hém er een moest zijn van eerbiedig en nederig opzien. De fraaie regels van ons Burgerlijk Wetboek, dat de vrouw den man gehoorzaamheid, en het kind aan de ouders eerbied en ontzag verschuldigd is, (onverschillig of man of ouders dien eerbied waard zijn) geeft de moraal van dat tijdperk weer. Het gezin is zijn gezin, de wereld daarbuiten zijn kampplaats; en hij „vertegenwoordigt het gezin naar buiten." *Vrouw en kinderen zijn niet meer rechtstreeks leden van de maatschappij; zij zijn aangewezen op kleiner bestek; en eeuwenlang worden dan ook als vrouwenzeden de deugden van het kleine bestek gewaardeerd. Dit is de tijd, waarin de conventie onbuigzaam is als ijzer, waarin het persoonlijk leven uiterst bemoeilijkt wordt; de tijd toen de ouders en vooral de vader beslissen over beroep, religie en zelfs huwelijk der kinderen, en dus, tot in de allerinnerlijkste en voor hun leven beslissende aangelegenheden toe, de kinderen niet als persoonlijkheden werden geteld.*

Men weet, dat deze dingen in verschillende landen nog zoo zijn; men herinnert zich, dat ze nog ten tijde onzer grootmoeders ook hier vrijwel zoo waren, en in ouderwetse kringen nog nazegen zoo zijn, al is het wat onsluierd en verzacht. Maar het is ook duidelijk, dat dit tijdperk zijn hoogtepunt gehad heeft; *en dat de dagen van het gezins-gezin geteld zijn.*

Maar de ideologie van een bepaalde fase duurt altijd langer dan de reële voorwaarden en grondslagen dier fase zelf; en zoo bloeit en tiert nog onder ons wat de ideologie uit den tijd van dat gezin.

Nu zegt Kropotkine, waar hij het begrip „wet" kritiseert, dat er een groote misleiding heeft plaats gehad doordat men vrijwel door-eikander heeft gemeend die wetten, die uit de oude gewoonte-regels ontstaan zijn, en de van bovenaf door heerschers en onderdrukkers opgelegde wetten ter bescherming van monopolie, door uitbuiting verkregen eigendom, gezag enz. Zoo ook met het gezin. Tegenwoordig worden de vormen van het gezins-gezin (ten onrechte „het gezin" genoemd) verdedigd met een beroep op de voorbeelden van vrije gezinnen die reeds hier en daar voorkomen!

Terwijl toch, evenals er een *wezenlijk* verschil ligt tusschen de verhoudingen tijdens de gentiel-organisatie en die op het hoogtepunt van het familiale tijdvak, er wederom een *wezenlijk* verschil ligt tusschen het *gezins-gezin* en wat wij zouden kunnen noemen het *vrije gezin*.

Die verschillen zijn intern en extern. Intern, doordat vrouw en kinderen beginnen zich als persoonlijkheid te gedragen en als persoonlijkheid te worden erkend; extern, omdat de afgeslotenheid en onnauwkeurigheid van het gezin doorbroken worden.

De economische oorzaken dezer verandering zijn algemeen bekend; het gezin is, uitzonderingen zooals bij de zandboeren daarrelaten, geen productie-eenheid meer; het kapitalisme heeft, met name sedert de heerschappij der groot-industrie, een goed stink huisarbeid aan de vrouw ontnomen en haar daarvoor in de plaats (eerst aan de proletariërs-vrouwen tot hun leed en elende, later ook aan de burgerlijke vrouwen na moeizame verovering van „de arena van den arbeid") beroepsarbeid gegeven. Daarnaast heeft onderwijl buitenshuis een groot deel van het kinderleven in beslag genomen en

trekt het beroep de kinderen veel vroeger uit het gezin weg, dan in de tijden, waarin het kleinbedrijf nog overheerschte, het geval was. Van deze factoren, waarvan een deel zorg en sirlid meebracht, (gelijk trouwens de vroegere toestand ook over het algemeen gedaan had) was het gevolg dan toch dit: vrouw en kinderen zijn niet meer volledig in het gezin „opgeborgen", niet alle vrouwenvermogens behoeven meer door den huisarbeid te worden opgeëischt. En een nieuwe ideologie is aan 't opkomen, een nieuw bewustzijn van levensrecht bij de lang-ontdorpelenden, met een wil tot vrije toewijding, die immers alleen mogelijk is waar macht en conventie ver weg geweken zijn. Een verlangen naar een gezin dat geen strakke uitwendige eenheid meer zijn zal, afgesloten van, veilige wijkpplaats voor „de booze wereld daarbuiten" (en hoe weinig vrede en zuiver waren dan dikwijls de verhoudingen in dat gezin zelf!) maar een vrije vereniging van volgroeiende of groeiende zelfstandige persoonlijkheden, die ieder tegelijkertijd hebben hun leven onder andere mensen, hun gemeenschapsleven en gemeenschapsstaak.

In de laat-familiale fase, die wij thans beleven en die met de laat-kapitalistische samenvalt, zijn de klemen van dit nieuwe reeds duidelijk zichtbaar; maar op geen gebied is de macht der traditie zóó groot, de oude verlegening zóó diepbaar, als op dat van het gezin. Zoo ergens, dan mag men hier van „gepeisterde graven" spreken; maar angstaanvallig wordt de schoone schijn bewaard, als zou het gebonden en afgesloten gezin, het gezin van gezag en conventie uit het (soodan) burgerlijk tijdvak, een ware eenheid zijn geweest, en een plaats, waar de zachtste toegengenheden der menschen het best konden groeien —

Wanneer de verschillen tusschen socialistische en burgerlijke gezinsopvattingen worden besproken, dan pleegt men daarbij van socialistische zijde te wijzen op het *burgerlijk individualisme*, dat in de afgeslotenheid van het enkele gezin zou tot uiting komen. Zeker is het waar, dat de leelijkheid en misère van de burgerlijke maatschappij den wensch hebben gevoeld en versierd, om het gezin te „hebben" en „bewaren" als een „rushing plekje." Maar *individualisme* is hiervoor toch een zeer aanvechtbaar woord, waar dit heele gezinsleven er juist op berust, dat de individualiteit van vrouw en kinderen onvolledig tot ontwikkeling komt en aan alle kanten wordt besnoeid; met het natuurlijke gevolg, dat ook de persoonlijkheid van den man om de waardevolste ervaringen bedroeven wordt.

En het is integendeel noodzakelijk om op den voorgrond te stellen, dat met den groei van het socialisme *tweevoud* verlossing ten opzichte van het gezin zal worden gebracht; het neerhalen van den muur tusschen het gezin en de buitenwereld, en het breken van de ketenen, waarmee traditie en conventie de vrije ontwikkeling der persoonlijke verhoudingen in het gezin hebben belemmerd.

Drie onderdelen zijn er, waarin duidelijkst het verschil tot uiting komt tusschen de burgerlijke-familiale fase en de fase, die Müller-Lyer de *individuele* fase noemt, en die wij liever de *individuele en socialistische* zouden noemen: de *vrouwenarbeid*, de *onbinding van het huwelijk* (tegenwoordig echtscheiding genoemd, een woord

waarin de gedachte aan rechterlijke inmenging ligt opgesloten) en de *positie der kinderen*. En de bestrijding van burgerlijke zijde spijst zich over het algemeen op deze drie punten toe.

In een mooi en gezond boek „De vrouw en arbeid” heeft Olive Schreiner er zich op beroepen, dat nagenoeg altijd en overal de vrouw productieven arbeid verricht heeft, en dat alleen bij parasitaire klassen de vrouwen „onderhouden worden”, en van allen productieven arbeid ontheven zijn. Het kenmerkende nu van de burgerlijke gezinsopvattingen is juist dit, dat men (ook waar in de werkelijkheid de vrouw zwaren huishoudarbeid verricht) *aanmeent* dat de vrouw „onderhouden” wordt. Gelijk dan ook ons onvolprezen Burgerlijk Wetboek van den jare 1838 in art. 162 verklaart, dat de man „gehouden (is) haar te beschermen, en haar al hetgeen noodig is, volgens zinnen staat en zijn vermoegen, te verschaffen.”

Hier hebben wij de „economisch-sexuele verhouding”, die volgens Charlotte Perkins-Gilman de groote smaad der Westersche vrouw is: zij is economisch afhankelijk van den man dien zij liefheeft of *vens liefgehad heeft*. Dit was niet zoo in de oude tijden, toen de vrouw productieven gemeenschapsarbeid verrichtte; het is ook nog niet in die mate het geval overal waar de vrouw, zooals in sommige streken de boerin, zelfstandig, waardevol werk verricht. Nu is het bekend dat het probleem is bemoeilijkt door den aard van den tegenwoordigen beroepsarbeid, die grootendeels business verricht wordt en daardoor met de zorg voor jonge kinderen veel minder te vereenigen is dan de arbeid van de boerin bijvoorbeeld. En vandaar dat de volle ontwikkeling van deze *differentiatie der vrouwen* (de term is van Müller-Lyer) tot voorwaarden heeft twee andere wijzigingen, die in het kapitalisme wel kunnen worden verlangd en voorbereid, maar niet voltrokken: de overneming van een groot deel van den *technischen* huisarbeid (bereiding van voeding, vervaardiging en verstellen van kleding, en zorg voor reiniging) door vakmensen, in verband met een andere wijze van wonen natuurlijk dan tegenwoordig of bij proletariaat of bij bourgeoisie gevonden wordt; en een voldoende en algemeene *moederschapszorg*, d.w.z. voorziening in het onderhoud van die vrouwen, die zwanger zijn of jonge kinderen hebben te verzorgen. Een een beroepsarbeid die de slaafschheid, eenzijdigheid en bestemming voor winst-productie van den tegenwoordigen arbeid zal hebben verloren —

Het hamet met 's menschen diepsien aard samen wat hij tenslotte verkéest; het „gemakkelijke” huwelijk met de niet-gedifferentieerde vrouw, of het misschen soms moeilijker van twee volgroeiende menschen die elkander aldoor onliever te geven hebben. Of hij verkéest de uitwendige gebondenheid dan wel het vrije vertrouwen. Of hij verkéest de kinderen die hem „gehoorzamen”, dan wel de kinderen tot wie hij in een persoonlijke vertrouwelijke verhouding staat, en die hij van zijn kant óók „eerbiedigt” — zij het dan in een zin, dien ons wetboek van 1838 nog niet begreep.

Ten opzichte van de kinderopvoeding is reeds sinds eeuwen het proces gaande, dat naast de invloeden van het ouderlijk huis steeds sterker andere invloeden opgekomen zijn. Een kind wordt tegenwoordig lang niet meer zóó overwegend in zijn heele zijn en denken bepaald door het ouder-

lijk gezin als in de middeleeuwen of zelfs nog in de 17e eeuw. En langs die lijn hebben we ons de verdere ontwikkeling te denken; langs die van een steeds doorgaande uitbreiding der factoren waarmee het kind vrijelijk en zelfstandig in aanraking komen zal, en een steeds sterker uitwerking van de eigen vrije organisaties der jeugd en hun medebepaling in alles wat hun opvoeding aangaat — *niet* in de richting van een uniforme staatschool.

Tenslotte de verandering van opvatting over de ontbinding van een huwelijk.

Uit den tijd van het gesloten gezins-gezin dateert de opvatting, dat de uitwendige eenheid van het gezin niet verbroken mag worden; zóó sterk stond die uitwendige eenheid op den voorgrond, dat heimelijke echtfreak lichter werd (en dikwijls nog wordt) beoordeeld dan eerlijke en openlijke scheiding. En juist omdat die *uitwendige* eenheid zoo eenzijdig is op den voorgrond gesteld, is de innerlijke verwarring algemeen verbreid, als zou vrijheid tot nitengaan beteekenen een afsterven van gehechtheid en trouw —. Wij vonden in de Nieuwe Courant (29 Juli) de volgende ongelooftelijke passage: „De wetten futsoneijk vrouwen. ... en men kan in Rusland fatsuoneijk vrouwen. Of laten we liever zeggen: huwen. Want bij het mooie Hollandische vrouw trouwen denkt men aan trouw, wederzijdsche trouw. (Die wederzijdsheid schijnt zelfs in Holland wel eens te ontbreken. Noot van de kritische lezeres). Het huwelijk kan in Rusland ontbonden worden op verzoek van één der partijen” enz.

Die dit schreef heeft dus eenvoudigweg *gedwongen* bleeenblijven en trouw als één en hetzelfde ongevast. Nu is „trouw” een woord waarvan onzettend misbruik gemaakt is; maar toch zal in ieder ernstig menschenleven dat, wat langen tijd alles of veel beteekend heeft, niet licht en niet snel verbroken worden. Wie zoo hevreesd zijn voor het vervallen van de wettelijke en economische banden, geven filik van hun fundamenteel ongelooft in de diepten van menschelijk gevoel zelf; en geven óók blijk van een droevig tekort aan begrip voor de verandering die erin ligt, wanneer menschen door economische afhankelijkheid van, of wettelijke gebondenheid aan elkaar, biseen moeten blyven, wanneer zij in vrijheid vaneen zouden moeten gaan.

Want ook dit kan voorkomen, zonder dat daar van eenige schuld of lichtvaardigheid sprake is.

Een verhouding tusschen twee menschen kan zich zoodanig ontwikkelen, dat zij niet meer blyven kunnen blyven zonder een voortdurende onafhankelijkheid of *reedwonenheid*. Het is dwaasheid te meenen dat het *altijd* en *in alle gevallen* „het hogste” zou zijn om *trouw* te blyven. Deze dingen zijn, zooals al wat persoonlijke verhoudingen betreft, zoo uiterst verschillend, zoozeer alleen in het concrete geval (en zelfs dan nog haast niet!) te beoordeelen, dat het een bijna barbaarsche groffheid is om *een wet* zich hiermee te laten beoelen.

Carpentier heeft in zijn prachtige boek „Love's Coming of Age”¹⁾ de gedachte nitgewerkt, dat *ook wanneer alle economische en wettelijke banden zullen zijn vervallen*, die thans levenslang aan elkaar binden niet alleen hen die innerlijk blyvenblyven, maar óók hen die elkaar vreemd of zelfs vijandig

¹⁾ In de Hollandische vertaling „Liefde's moederjarigheid.”

geworden zijn — dat ook als *die* banden zullen zijn vervallen, het diepste verlangen van de groote meerderheid der menschen naar een blijvende verhouding voor het leven uit zal gaan. Terwijl hij toevans erkent, dat, hoe meer de menschen — mannen en vrouwen beiden — tot persoonlijkheden zullen rijpen, des te veelvormiger en onderling verscheidener ook hun verhoudingen zullen zijn, zoodat die niet meer door één enkele nauwkeurig voorgeschreven levensvorm zullen zijn te omvatten.

Het nieuwe Russisch wetboek nu is van het inzicht in de kemering, die het gezin thans doormaakt, uitgegaan, en ook van den wensch om de verhouding van man en vrouw als persoonlijke méér dan als wettelijke verhouding te erkennen.

II

DE GRONDBEGINSELEN VAN HET NIEUWE
RUSSISCHE WETBOEK

Het in 1919 verschenen Russische wetboek van huwelijks- en familierecht wordt door den inleider (wellicht tevens ontwerper?) Hoichborg, chef van het wegevend bureau der Sovjet-republiek, beschouwd als *doorgang* tusschen burgerlijk en socialistisch familierecht. Hoichborg weet en erkent, dat de nieuwe gezinsverhoudingen pas ten volle verwezenlijkt kunnen worden wanneer de economische afhankelijkheid der vrouw en kinderen van den man zal zijn opgeheven; en dit is in Rusland nog geen werkelijkheid. Hoichborg spreekt daarom van „wetten, die weliswaar niet volkomen socialistisch zijn, maar wetten, die den weg naar het socialisme banen en verkorten.“ — Of die laatste opvatting van de functie van wetten hen niet te veel invloed toekent, zullen wij in een derde hoofdstuk bespreken; hier is het voor ons van belang duidelijk te maken, dat dit wetboek als overgangsrecht bedoeld is en de ontwerpers er zich zeer goed van bewust zijn, dat *volgroeid* socialistisch recht in dezen tijd nog niet kon geboren worden. Dat zou trouwens pas, als *gewoonts*-recht, vanzelf in een socialistische maatschappij ontstaan.

Maar de historische plaats van dit wetboek is mede door het verleden bepaald. Ook in het Nederlandsch burgerlijk recht doen nog talrijke voorburgerlijke, middeleeuwsche elementen mee; speciaal in het huwelijks- en familierecht zijn zowol oud-Germaansche (zooals de gezamenheidsche gemeenschap van goederen) als kanoniekrechtelijke elementen (zooals de scheiding van tafel en bed) nog zeer duidelijk.

Allereerst deze fossiele resten moest de Sovjet-wetgeving opruimen; en zoo schrijft Hoichborg dan ook: „dat het proletariaat... een reeks revolutionaire veranderingen heeft aan te brengen, die de bourgeoisie had moeten invoeren; dat het proleta-

riaat een heftigen strijd heeft te voeren niet alleen tegen de bourgeoisie, maar in haar plaats ook tegen de overblijfselen (bij ons Russen heel wat) van het voor-burgerlijk regiem. In Rusland was het proletariaat de eerste, die de kerk en den godsdienst van hun bevoekings voor den Staat beroofde.“¹⁾ Een van de belangrijkste diër bepalingen vinden wij in art. 82: „Alleen het burgerlijk (sovjet-) huwelijk ... heeft tot gevolg de in deze afd. vermelde rechten en verplichtingen der echtgenooten. Uit het kerkelijk ingezegende en met behulp der geestelijkheid gesloten huwelijk vloeit geen enkel recht noch eenige verplichting voort voor de kontrakteerende partijen“ — een bepaling, overeenkomende met art. 83 van het Nederlandsch B. W.: „De wet beschouwt het huwelijk alleen in deszelfs burgerlijke betrekkingen“, en met het voorschrift van art. 136 B. W., dat kerkelijke inzegening eerst na de burgerlijke huwelijksvoltrekking mag plaats hebben. Een tweede hervorming, die men zich ook nog wel in het kader van een *burgerlijk* wetgeving denken kan, is die waarbij de *goederengemeenschap* van echtgenooten en het *boheersrecht* van den man worden afschaft; deze immers besloonden ook in het latere Romeinsche recht niet en zijn uit het moderne Engelsche recht verdwenen.

Maar daarnaast vinden we bepalingen van een wilder en nieuwer strekking, bepalingen die den weg wijzen naar socialistische gezinsopvattingen.

In dit verband zijn vooral van belang: de basis van familierettelijke verhouding is niet langer het officieele gezinsverband (fictieve afstamming), maar de werkelijke afstamming;

de rechtspositie van natuurlijke kinderen is geheel aan die van wettige kinderen gelijk;

alle maritale macht is afschaft, het gelijke recht van zelfbepaling der echtgenooten dus erkend;

vervallen is de vooronderstelling door de wet, dat de man de vrouw economisch „onderhoudt“;

de echtscheiding, zowol die met onderling goedvinden als die op verzoek van één der echtgenooten, is zeer gemakkelijk gemaakt;

de macht der ouders over de kinderen is korter van duur (tot het 16e jaar voor meisjes en het 18e voor jongens) en meer beperkt dan in de burgerlijke wetgeving; ook wordt in *beginsel* niet meer van den onderhoudsplicht der ouders, maar van dien der *gemeenschap* uitgegaan.

Op de meeste dezer punten echter is het Wetboek nog niet radicaal, maar draagt een duidelijk compromis-karakter, en houdt nog in vrij ruime mate niet alleen met de bestaande economische verhoudingen, maar ook nog met de heerschende tradities rekening, zowol wij verderop zullen zien.

Eerst echter willen wij eens even, om den algemeenen geest der beide wetboeken te karakteriseeren, eenige bepalingen uit het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek afdrukken en daarnaast de overeenkomstige — of juist niet-overeenkomstige — artikelen van het Sovjet-Wetboek plaatsen.

¹⁾ Sovjet-Wetten II, bl. 7.

NEDERLANDSCH BURGERLIJK WETBOEK

SOVJET-WETBOEK

Art. 32. Wanneer het kind buiten echt geboren is, mag de naam des vaders niet bij de akte worden vermeld, ten ware deze het kind, hetzij in persoon, hetzij door eenen gemagtigde, erkenne.

Art. 140. Wanneer een ongehuwde vrouw zwanger wordt, geeft zij hiervan niet later dan drie maanden voor de geboorte van het kind kennis aan de afdeling voor de inschrijving der akten van den burgerlijken stand van haar woonplaats, met aanzijning van het tijdstip der conceptie, *den naam en het domicilie van den vader van het kind.*

Art. 144 laat, in tegenstelling tot het Ned. recht, geen exceptio plarium toe, doch veroordeelt in dat geval allen die in het conceptie-tijdsperk met de moeder-gemeenschap hebben gehad tot een bijdrage in het onderhoud van het kind. Naar wij meenen, kent het recht van een der Skandinavische landen een dergelijke oplossing.

Een gelijke verklaring kan ook worden gezonden door een gehuwde vrouw, indien het ongebooren kind niet haar wettigen echtgenoot tot vader heeft.

Art. 160. De man is het hoofd der echtvereeniging. Als zoodanig verleent hij aan de vrouw bijstand in regien, of verschilt aldaar voor haar. ...

Hij besuurt de goederen aan de vrouw persoonlijk toebehoorende, tenzij het tegendeel zij bedongen.

Hij moet die goederen als een goed huisvader beheeren, en is voor alle verzuim in dat beheer verantwoordelijk.

Hij vermag hare *onroerende* goederen, zonder hare medewerking, niet te vervreemden of te bezwaren.

Art. 100. Bij de voltrekking van het huwelijk moeten de echtgenooten verklaren, welken naam zij zullen dragen, den familienaam van den man of van de vrouw of hun vereenigde familienamen.

Art. 103. Wanneer de toekomstige echtgenooten burgers van verschillende landen zijn (indien één partij Russisch burger is) kan de verandering van nationaliteit slechts plaats hebben op speciaal verzoek van den bruidegom of bruid in den gewonen vorm.

(N.B. In alle burgerlijke landen volgt de vrouw van rechtswege de nationaliteit van den man. Art. 5 Wet Nederlanderschap van 1892: „De vrouw volgt staande huwelijk den staat van haren man“.)

Art. 161. De vrouw is aan haren man gehoorzaamheid verschuldigd.

Zij is verplicht met den man zamen te wonen, en hem overal te volgen waar hij dienstig oordeelt zijn verblijf te houden.

Gelukkig kan worden getuigd dat de rechterlijke macht uitgaat van de opvatting, dat hier een „moreele regel“, geen „wettelijk voorschrift“ gegeven is, en dat dus op dit artikel de man *geén* actie tot terugroeping der vrouw gronden kan. Het is goed hier nog even op te wijzen, daar bij het publiek veelal de opvatting bestaat, dat de man zijn weggevluchte vrouw kan laten „terughalen“.

Art. 104. De verandering van woonplaats door één der partijen verplicht de ander niet, hem te volgen.

Art. 162. De man is verplicht zijn vrouw bij zich te ontvangen in het huis hetwelk hij bewoont.

Hij is gehouden haar te beschermen, en haar al hetgeen noodig is, volgens zijnen staat en zijn vermogen, te everschaffen.

De vrouw volgt de economische positie van den man, wordt door hem „onderhouden“.

Art. 107. Is één der echtgenooten behoeftig (d.w.z. bezit hij niet het minimum voor levensonderhoud) en *ongezicht* tot *arbiden*, dan heeft hij het recht, van den anderen echtgenoot onderhoud te eischen, indien deze daartoe in staat is.

Art. 163. De vrouw, al is zij zelfs buiten gemeenschap van goederen getrouwd, of van goederen gescheiden, kan, zonder bijstand van haren man in de akte, of zonder zijne schriftelijke toestemming, niets geven, vervreemden, verpanden, verkriegen, hetzij voor niet, hetzij onder eenen bezwarenden titel.

Art. 387b. De gehuwde vrouw kan de voogdij niet op zich nemen zonder den bijstand van haren man of zijne schriftelijke toestemming.

Art. 174. Van het oogeblik der voltrekking des huwelijks bestaat, van regiswege, algeheele gemeenschap van goederen tusschen de echtgenooten, voorzooverre daaromtrent bij huwelijksche voorwaarden geen andere bepalingen gemaakt zijn.

Art. 105. Het huwelijk brengt niet de gemeenschap van goederen tusschen de echtgenooten niet zich.

NEDERLANDSCH BURGERLIJK WETBOEK

SOVJET- WETBOEK

De gemeenschap kan, slaande huwelijk, niet door onderlinge overeenkomst der echtgenooten worden opgeheven of gewijzigd.

Art. 179. De man alleen beheert de goederen van de gemeenschap.

Hij kan dezelve verkoopen, vervreemden en bezwaren, zonder tusschenkomst van de vrouw, behoudens het geval, bij het derde lid van art. 195 voorzien (n.l. wanneer bij huwelijksche voorwaarden door de a.s. echtgenooten is bepaald dat onroerende goederen en effecten der vrouw niet door den man zonder hare medewerking zullen mogen worden vervreemd en bezwaard.)

Hij kan, *bij wijze van schenking onder de levenden*, niet beschikken, noch over de onroerende goederen, noch over het geheel of over een bepaald gedeelte of hoeveelheden der roerende goederen, dan alleen, ... enz.

Art. 195. Zij (de a.s. echtgenooten) vermogen (bij huw. voorw.) niet al te wijken van de regten, welke uit de magt van den man, als zoodanig, en uit de ouderlijke magt voortvloeien.

Zij kunnen insgelijks niet afwijken van de regten, welke aan den man, als het hoofd der echtverbindingen, toekomen, ...

De vrouw kan zich het beheer over haar goederen voorhouden, *niet echter* de vrije beschikking, en *niet* het nog veel belangrijker recht om over de opvoeding harer kinderen mee te beslissen.

Art. 353. Een kind, van welken ouderdom ook, is eerbied en ontzag aan zijne ouders verschuldigd.

Men vraagt zich af: waarom verdienen alle ouders eerbied en ontzag? alleen omdat zij ouders geworden zijn? En zijn „eerbied en ontzag“ de warmste gevoelens? Neen, maar deze bepaling gaat uit van de ideologie der oude geslusterde, volgens welke de kinderen de onderhoorigen der ouders zijn. De ouders zijn verplicht hunne minderjarige kinderen te onderhouden en op te voeden. Verlies van de ouderlijke macht of de voortijdig onthef hen niet van de verplichting om tot de kosten van onderhoud en opvoeding, ... bij te dragen.

Art. 354. Gedurende het huwelijk der ouders blijft het kind tot aan zijn meerderjarigheid onder hun magt, voorzover zij daarvan niet zijn ontheven of ontzet.

Art. 355. Behoudens het geval van ontheffing of ontzetting en de bepalingen betreffende scheiding van tafel en bed, *ontent de vader alleen deze magt uit.*

Deze bepaling dateert van de veelgeroemde Kinderwetten van 1901, die in zoo menig ander opzicht werkelijk een verbetering betekenden. Vóór dien tijd was er alleen sprake van „ouderlijke macht“. In 1901 is de naam veranderd, de zaak gebleven: een vader kan de kinderen aan de moeder onttrekken, tegen haar wil ver van haar doen opvoeden, enz.

Art. 106. De echtgenooten kunnen onderling alle door de wet geoorloofde verbintenissen aangaan. Overeenkomsten tusschen de echtgenooten, die ten doel hebben de vermindering der eigendomsrechten van de vrouw of van den man, zijn nietig en hebben geenerlei kracht noch voor derden noch voor de echtgenooten.

Art. 160. De kinderen hebben geen recht op de goederen hunner ouders, evenmin hebben de ouders recht op de goederen hunner kinderen.

Art. 161. De ouders moeten voeding en onderhoud verschaffen aan hun minderjarige, behoeftige en niet tot arbeiden geschikte kinderen.

Deze verplichting der ouders houdt op voor zoverre de kinderen door de gemeenschap of den staat worden verzorgd.

Art. 163. De kinderen zijn verplicht, hun behoeftige en niet tot arbeiden geschikte ouders te onderhouden, tenzij dezen een uitkeering van den staat ontvangen op grond van de wet ter verzekering tegen ziekte en ouderdom of op grond van maatregelen van sociale verzekering.

Art. 149. Ouders oefenen de ouderlijke macht uit over jongens tot den leeftijd van 18 jaren en over meisjes tot den leeftijd van 16 jaren.

Art. 150. De ouderlijke macht wordt door de ouders *gezamenlijk uitgeoefend.*

Art. 151. Alle maatregelen, die kinderen betreffen, worden door de ouders in *gemeen overleg genomen.*

Art. 152. Zijn de ouders het niet eens, dan wordt *het geschil beslist door de plaatselijke rechtbank in hetgenwoordigheid der ouders.*

Waarom mag in dat geval niet het kind zelf beslissen?

N.B. Het instituut van *ontzetting* van ouders wordt in art. 153 geregeld. Voor die gevallen erkent art. 159 het droit de visite, behalve wanneer van schadelijken invloed gebleken is.

We gaven hier geen stelselmatig overzicht, maar enkele treffende verschillpunten, voorzover die gemakkelijk aan eenige artikelen waren te demonstreeren; en zij spreken, dunkt ons, duidelijk genoeg. Maar de ernst der zaak vereischt, deze artikelsgewijze vergelijking los te laten en de hoofdmomenten van het nieuwe Russisch huwelijks- en familierecht meer principieel te bezien. We hebben het daarbij vanzelf met tweeërlei te vergelijken; met het recht uit het burgerlijk tijdvak, en met het „recht“, of juistere de opvattingen en zeden, die door socialistischen en (of) anarchistischen als wezenlijk-socialistisch gedacht worden.

Dan treft in de eerste plaats de onzekerheid tegenover het heele begrip van „wettelijk huwelijk.“

Volgens art. 133 worden natuurlijke kinderen met wettige gelijkgesteld; en, zooals A. Maslow ¹⁾ terecht opmerkt, wanneer het doel der instelling van een *wettelijk* (niet te verwarren met: *blijvend!*) huwelijk niet meer de voortbrenging van *geprivilegieerde* kinderen is, dan is de betekenis van het *wettelijk* huwelijk niet meer recht duidelijk. Wij zagen bovendien, dat het Russisch huwelijk niet meer tot gevolg heeft, dat de vrouw ondergaat wat de Romeinen met groote openhartigheid een „capitis deminutio“, een verlies van rechtspersoonlijkheid, noemden; de gehuwde vrouw blijft thans in Rusland volledig burgeres. Ook heeft het huwelijk — met een dadelijk te bespreken uitzondering — geen vermogensrechtelijke gevolgen meer. Eindelijk is in het Russisch recht gebroken met de economische afhankelijkheid der vrouw van den man; (tenminste in *beginsel* —; in de *werkelijkheid* kan dit pas door de verdere ontwikkeling van den zelfstandigen arbeid der vrouw en van uitgebreide gemeenschapszorg voor de moeder van jonge kinderen ten volle geschieden). Toch handhaaft het Russisch Wetboek de burgerlijke huwelijksvoltrekking, *niet* alleen de registratie aan den burgerlijken stand; de artt. 53-55 immers spreken er uitdrukkelijk van, dat het huwelijk door den ambtenaar van den burgerlijken stand *wordt voltrokken*. Er mag hier wel eens op worden gewezen, dat het veelgesmaade Romeinsche recht in zijn bloeiperiode verder ging en vrijer was; het zgn. Romeinsche vrije huwelijk, ¹⁾ welk een volkomen rechtsgeldig huwelijk was, kwam tot stand *consensu*, door de wilsovereenstemming der partijen alleen.

In de inleiding van Hoichborg wordt gezegd, dat, hadde men eenvoudig volstaan met registratie, de kerkelijke huwelijksvoltrekking (die vroeger in Rusland de huwelijksvoltrekking was) de alleenheerschappij zou hebben behouden. Deze redeneering lijkt ons niet overtuigend; door het overbrengen der *registratie* van huwelijk, geboorte en overlijden van de kerkelijke naar de burgerlijke administratie had men reeds veel bereikt; en het verdere had de doorwerking der nieuwere toestanden en denkbeelden moeten doen.

Het vermoeden dringt zich dus op, dat waar het wettelijk huwelijk naar het nieuwe Russische recht vrijwel al zijn economische en juridische gevolgen verloren heeft, men het alleen nog heeft gehandhaafd om de in deze dingen weinig bewust levende meerderheid des volks. En wel in twee opzichten; om de gevoelens van

hen, voor wie niet een goed huwelijk, maar speciaal en uitsluitend een *wettelijk* huwelijk heilig is (of heet te zijn), te sparen; (zoo zegt immers Heine, dat Kant, nadat hij in zijn *Kritiek der reinen Vernunft* den ouden God had weggedeneerd, hem terwille van zijn braven huisheer Lampe in de *Kritiek der praktischen Vernunft* weer heeft binnengehaald); in de tweede plaats om te voorkomen, dat de afschaffing van het wettelijk huwelijk bij velen een soort van zedelijke verwarring en daarmee samenhangende toeneming van losbandigheid (die evenwel naast het wettelijke huwelijk óók voorkwam) zou ten gevolge hebben. Deze laatste vrees is misschien niet helemaal ongegrond, maar bewijst dan tegelijk welk een zedelijk onheil alle wetgevers der wereld met hun opvoeding der menschheid in de begrippen van „wettigheid“ en „wettelijkheid“ hebben aangericht; want op zichzelf is het toch een ontzettende dwaling, als de zedelijkheid van verhoudingen naar hun wettigheid beoordeeld, en de *duur van verhoudingen door een wettelijken hand bepaald* wordt.

Het Russisch huwelijksrecht is heen over de *averrechtliche* en platte opvatting van de meeste oudere wetboeken, dat er bij echtscheiding eigenlijk een „schuldige partij“ moet zijn, en ontbinding van een huwelijk in den grond der zaak alleen mogelijk is wanneer één der echtgenooten zich aan grove wandaden heeft schuldig gemaakt. De over het algemeen nog in deze dingen heerschende opvatting gaat uit van een soort „eigendomsrecht in de liefde“; een *recht*, een *aanspraak* van den één op de blijvende liefde van den ander. Zoo iets als ernstige conflicten tusschen twee niet-„stiecht“ menschen schijnt ons recht ongevoerd niet in aanmerking te nemen. Alleen wordt de deur op een kier gezet door de echtscheiding op onderling goedvinden, die na vijf jaren mogelijk is, na een daaraan voorafgegaane zeer langdurige en ingewikkelde procedure tot scheiding van tafel en bed. En verder „behelpt“ de hedendaagsche *praktijk* der rechtspraak zich, met terzijdestelling van de bedoeling van den ouden wetgever maar met angstvallig vasthouden aan zijn leiter, met de bekende leugenachtige truc van art. 264 B. W. in verband met art. 76 R. v.

In het Russisch Wetboek nu kan de grond tot echtscheiding zoowel de wederzijdsche toestemming der beide echtgenooten als de wensch van een van beiden zijn. In geval van wederzijdsch goedvinden kan het verzoek worden gericht tot de afdoening voor de inschrijving der huwelijksakten óf tot de rechtbank, maar in het andere geval *moet* het tot de rechtbank gericht worden. — Dit laatste is zeker een incomsequentie in het stelsel en een toegeven aan de conventionele opvattingen. Evenals de bemoeijing van den staat bij het sullen van het huwelijk alleen van administratieve aard mag zijn — een registratie — zoo hoorde dat ook voor de ontbinding van het huwelijk te gelden. Geen rechter mag het recht hebben om bindend uitspraak te doen over bleefblijven of vaneengaan van man en vrouw. Ten opzichte van de echtscheiding op onderling goedvinden heeft het Russisch Wetboek dit erkend, ten opzichte van de echtscheiding op verlangen van één der echtgenooten nog niet. Het schijnt dus ook naar Russisch recht nog mogelijk te zijn, dat een rechter een verzoek tot echtscheiding afwijst; — terwijl het voor ieder onbevonden

¹⁾„Das Russische Ehe- und Familienrecht“, in: Kommunismus, Wien, Juni 1920, blz. 781.

denkend mensch een barbaarsheid is, om een door een echtgenoot aangevraagde echtscheiding af te wijzen en dien dus te dwingen (tenzij hij of zij zich door een „onwettige“, maar gelukkig mogelijke, vlucht onttrekt) tot voortzetting van een huwelijk, dat hem een keten is geworden.

Zeer belangrijk zijn in het wetboek de bepalingen, die heenwijzen naar een gansch andere economische regeling, en tevens naar een andere phase in de familieverhoudingen. Het zijn die waarin bepaald wordt, dat echtgenooten over en weer, en ouders en kinderen over en weer, alleen in zooverre elkaar economisch hebben te onderhouden, als de ander behoeftig en niet tot werken in staat is, en niet reeds door de gemeenschap in zijn onderhoud wordt voorzien. Waarlijk, de tijd zal moeten komen waarin kinderen en invaliden en oude menschen en zoogende moeders niet meer van de toevallige welwillendheid van hun familieleden, en onder het kapitalisme nog bovendien van hun welstand en klasse, afhankelijk zullen zijn om te ontvangen wat hun toekomt. Ook deze bepalingen dragen echter het kenmerk van een overgangstijd, aangezien de art. 107 vlgg. en vooral 161 vlgg. nog een groote marge voor onderhoudsplicht der echtgenooten, ouders en kinderen openlaten; — vermoedelijk hangt dit met de moeilijke economische omstandigheden der Sovjet-republiek samen.

Art. 161 luidt woordelijk:

„De ouders moeten voeding en onderhoud verschaffen aan hun minderjarige, behoeftige en niet tot arbeiden geschikte kinderen.

„Om, Deze verplichting der ouders houdt, op voor zooverre de kinderen door de gemeenschap of den staat worden verzorgd.“

Dit woord „verzorgd“ is voor tweemaal interpretatie vatbaar. Als het beteekent: *economisch verzorgd*, dan is het goed, dan gaat het uit van de gedachte, dat alle kinderen zekere aanspraak hebben op voedsel en kleeding, en dat zij rechtstreeks leden der gemeenschap zijn. Maar wanneer het méér mocht beteekenen, wanneer men zou trachten hen geheel als „staatskinderen“ te beschouwen, hun levensbeschouwing van boven af te beïnvloeden, en hen voor alles wilde „maken“ tot geschikte burgers van de nieuwe maatschappij, in plaats van het doel te stellen in de kinderen zelf, dan zou voor de kinderen wederom niet het leven in zijn volheid openstaan, maar de afgeslotenheid van het gezin zijn vervangen door de afgeslotenheid van de staatsschool.¹⁾ Vroegtijdig leven onder andere kinderen (Montessori-scholen), vrije organisatie der jongeren, openstelling van zooveel mogelijk verschillende richtingen voor eigen vrij onderzoek — dat lijkt een normaler weg en een zuiverder erkenning van het recht van zelfbepaling der kinderen, dan wanneer hun van boven af een weg gewezen wordt.

Als een niet te verdedigen toegeven aan bestaande tradities moet de bepaling van art. 148 worden beschouwd, waarin gezegd wordt dat „de ouders mogen overeenkomen, dat hun kinderen beneden 14

jaar een bepaalden godsdienst zullen beëlijden.“ — Dat ouders hun levensbeschouwing (of die nu religieus of irreligieus is) tegenover hun kinderen niet kunnen noch mogen verbergen, omdat immers hun heele *zijn* er mee samenhangt, spreekt vanzelf, en Maslow in zijn reeds genoemd artikel gaat te ver, wanneer hij wil „verbieden“, dat ouders hun kinderen in religieuze dingen *beïnvloeden*. Maar wanneer sprake is van „een bepaalden godsdienst doen beëlijden“ dan wordt hier heel iets anders erkend dan de invloed van mensch op mensch, die nooit kan noch mag worden uitgeschakeld; namelijk een gezagsdaad, die een kind bij een bepaald kerkgenootschap inslijft. En *dit* behoort in de nieuwe phase niet meer tehuis. —

Treffend is ook, dat er in dit wetboek is een gezond streven naar waarachtigheid, dat vermoedelijk van burgerlijke zijde zal worden belachelijk gemaakt. In dit nieuwe wetboek is de grondslag der verwantschapsverhoudingen en -verplichtingen de werkelijke afstamming; vandaar het volledig recht der natuurlijke kinderen, vandaar ook dat de oude romaneische bepaling: „pater est quae nuptiae demonstrant“ (art. 305 van het Ned. B. W.): „Het kind, hetwelk staande huwelijk is geboren of verwekt, heeft den man tot vader“ niet meer zoo onaanvechtbaar wordt voorop gesteld. Dit *schijnt* van weinig belang, daar processen tot ontkenning van den staat van wettig kind ook in Rusland wel niet veel zullen voorkomen; en toch heeft het feit, dat zij daar veel gemakkelijker gemaakt worden, en zelfs volgens art. 23 de geboorte-aankijft vergezeld moet gaan van een schriftelijke verklaring der ouders, dat het kind werkelijk van hen is, bijna symbolische beteekenis. Wat immers de oude burgerlijke gezinsmoraal kenmerkt is de „Lebenslüge“²⁾; wat haar kenmerkt is de bede van Thomas Budenbrook: „nur um Gotteswillen die *dehors* wahren!“³⁾ Zoo werd in de hoofdfamiliale phase de handhaving van de uitwendige eenheid gesteld als hoogste goed, en de eisch van innerlijke zuiverheid als volkomen bijzaakelijk verwaarloosd.

Misschien is het goed duidelijkheidshalve nog even naar voren te brengen, dat dit nieuwe *niet* beteekent een „afsnijden“ van den natuurlijke band en de natuurlijke wisselwerking tusschen ouders en kinderen („de moeder staat in 't hart van alle dingen“, H. R. H.), maar het te boven komen van de maatschappelijke begrensdheid en engheld van het gezin en van het „eigendomsrecht“ van ouders over kinderen. En daarom mogen hier tot slot enkele regels volgen uit een artikel van A. Th. in „Die Internationale“:

„De oplossing van het gezin als economische gemeenschap, die overname van haar economische functies de één na de ander door de gemeenschap, zal het gezin zelf niet onlossen. Wanneer de familie ophoudt, een economische productiegemeenschap te zijn, dan zal zij pas kunnen beginnen, een menschelijke gemeenschap te worden. Wanneer de economische ketenen vallen, dan zullen de fundamentele krachten der menschen zich vrij kunnen ontplooiën. De zorg der ouders voor hun „jongen“ en hun onderlinge verhouding zal daarom niet ver-

¹⁾ Afgeslotenheid in dien zin, dat de kinderen, ondanks de groote verstandelijke afwisseling die de Arbeidsschool biedt, slechts één levensbeschouwing zouden mogen leeren kennen.

²⁾ Levenslügen (Ibsen).

³⁾ „toch om godswil den schijn bewaren!“

dwijnen, wanneer zij geen economische, maar een menschelijke zorg zijn zal. Ons lijkt het, dat zij dan pas uit een dierlijke tot een menschelijke zal worden¹⁾.

III. WETTENRECHT EN ZEDE

Vergeleken met het reactionaire, grove en in menig opzicht onzedelijke huwelijks- en familie-recht der West-Europeesche landen staat dus dit nieuwe Russische wetboek als „een banier boven de volken”. Een vraag rest ons echter nog om onder de oogen te zien: wat is de verhouding van dit wetboek tot de zeden en gewoonten van dezen en den eerstvolgenden tijd?

Het is duidelijk, dat dit wetboek is uitgevaardigd door een voorhoede; de levenswettelijkheid van de meerderheid der Russen bevindt zich nog veel meer in het „familiale” tijdperk; gaat men op Gorki af, dan zijn juist de gevallen van ruw machtsmisbruik van den man, van mishandeling van vrouw en kinderen er nog veelvuldig. Niemand zal ontkennen, dat wanneer men door alle sovjets ontwerpen voor dit wetboek had laten maken en verzameld, of vragenlijsten betreffende de heerschende gebruiken en opvattingen had rondgezonden, dat dan iets heel anders dan dit wetboek voor den dag zou zijn gekomen²⁾. Dit wetboek is klaarblijkelijk het werk van eenige communisten, die de geschiedenis van het gezin goed kennen en ten opzichte van het gezin een zeer verlicht inzicht hebben; het is recht voor, maar niet van den overgangstijd. Dit wetboek is geen opteekening van levende gewoonten, maar is ontworpen, opzettelijk, als wegberijder van fets, dat nog worden moet. De meeste wetboeken houden kunstmatig vast wat vroeger recht was, zijn a. h. w. gestold en verstarde recht-van-welcer; dit wetboek loopt op het levende recht voort.

Daarom zou het, ondanks al zijn schoonen inhoud, op een foutieve basis berusten, onwil en weerstreving wekken en dus moeten falen, wanneer er niet een zeer bijzondere omstandigheid was, die het gansch en al redt, en van alle ons bekende wetboeken principieel onderscheidt. Het wonderlijke is, dat deze omstandigheid vrijwel toevallig schijnt te zijn, daar dit heele probleem van wet en gewoonte door den inleider Hoichborg, in zijn overigens belangrijke inleiding, eigenlijk vrij naïef wordt behandeld.

Hoichborg schijnt namelijk, evenals de burgerlijke revolutionairen der 18e eeuw, te gelooven in de gewoonte-scheppende kracht van wetten. Zoo schrijft hij over „wetten, die den weg naar het socialisme banen en verkorten” (bl. 3), over „het socialisme in Rusland implanten” (bl. 3), en

over organisatorische maatregelen, die moeten blijven bestaan, „totdat zij, wellicht, veranderen in gewoonten”.

Nu zullen wij niet ontkennen, dat men door een langen tijd toegepaste wet of verordening wellicht, wanneer andere omstandigheden (de publieke opinie en de algemeene veiligheid) meewerken, de gewoonte kan vestigen of althans bevorderen om na zonsondergang niet te rijden zonder licht; maar een andere huwelijksmoraal te weeg brengen langs den weg van dwingend recht?

En nu is het belangrijke en heuglijke van dit Russisch wetboek juist, dat het nagenoeg geen dwingend recht inhoudt, en waar dit iets zeer opmerkelijks is, verwordend het, dat hierover in de inleiding niet gesproken wordt.

Wél wordt herhaaldelijk gedoeld op een lateren toestand, waarin de noodzaak van wetten zou zijn vervallen, en hebben we hier te maken met een wetgever, bezield met den ernstigen wil om zichzelf overbodig te maken, doordrongen van de betrekkelijkheid en tijdelijkheid van zijn recht en doordrongen van „het dialectisch beginsel: zij (de proletarische regering) maakt (haar wetten) zoo, dat elke dag van hun bestaan de noodzakelijkheid van hun bestaan als staatswetten vermindert”. En wij gelooven, dat zij ten opzichte van het familierecht daarbij (met de boven genoemde uitzonderingen) geslaagd is, juist omdat dit wetboek hoofdzakelijk negatief van aard is.

Het schaft ouden dwang af en schiept geen nieuwen dwang!

De enkele gebiedende bepalingen, die het inhoudt, zijn nagenoeg allen van uitsluitend of overwegend administratieve aard, zij betreffen aangiften bij den burgerlijken stand en dergelijke, die niemand of bijna niemand in zijn geweten zullen krenken. Ook het kerkelijk huwelijk wordt niet verboden, alleen wordt gezegd, dat aan het kerkelijk huwelijk niet de rechtsgevolgen van het burgerlijke huwelijk worden verbonden; en daar, gelijk wij gezien hebben, die rechtsgevolgen zeer weinig in aantal zijn, worden zij, wier geweten hen bijvoorbeeld zou dringen om alleen een kerkelijk huwelijk aan te gaan, heel weinig bemoeilijkt.

De voornaamste inhoud van dit wetboek is het afschaffen van voormalig dwingend recht; dus het verruimen van de mate van vrijheid.

Ook in dit opzicht is dit wetboek dus een zeer bijzondere schepping.

En juist omdat het weinig oplegt, weinig gebiedt en verbiedt, maar voornamelijk toestaat³⁾, vrijheden erkent, die tot nog toe niet bestonden, juist daarom behoeft van dit wetboek niet te worden gevreesd, dat het een stillen, harden wrok bij de anders-voelenden wekken zal, gelijk

¹⁾ A. Th. „Einige politische Bemerkungen zur Frage der Kommunistischen Erziehung”; in: „Die Internationale”, II, 22, bl. 30.

²⁾ Het achteraf goedkeuren van een ontwerp heeft natuurlijk veel minder betekenis.

³⁾ Het erkennen van „toestaan” als een functie van het recht is niet het product van een anarchistisch brein, maar is in den meest letterlijken zin van het woord zoo oud als de weg van Roma. Het Romeinse recht immers onderscheidde reeds verbieden, gebiedt en toestaan als drieërlei functie van het recht.

ieder opgelegd *verbod* of *gebod* doet. Juist daarom kan dit wetboek te beter zijn eigenaardige taak van *voorbeeld* vervullen.

Want o.i. hebben we hier te maken met iets, dat niet meer zoozeer *wetboek*, als wel *program* is: iets waaruit straalt een bepaalde nieuwere huwelijks- en gezinsopvatting. Een opvatting, het is waar, die door de meesten nog niet wordt gedeeld. Maar juist omdat zij *niet* of nauwelijks door dit wetboek gedwongen worden tot daden, die tegen hun opvattingen ingaan, kunnen het voorbeeld van levens op de nieuwe wijze geleefd, en de economische omstandigheden, die in de richting gaan van de oplossing van het gezin als *economische* eenheid, hun werk doen.

Zoo gaat dus de werkelijkheid van dit wetboek nog boven de theorie van den inleider uit. De inleider zelf schijnt zich niet bewust te zijn geweest van het principieele verschil tusschen geloof in gewoonte-scheppend vermogen van wetten, en het vrij-laten van de factoren, die een nieuwe gewoonte scheppen gaan. Het Russisch wetboek doet het tweede, in hoofdzaak althans. Waren de samenstellers van het wetboek zich hier beter van bewust geweest, dan zouden enkele gedeelten vermoedelijk nog anders hebben geluid.

Nu zal men vragen — want het geloof in wetten is alomtegenwoordig —: maar welken invloed kan dan een niet-dwingend „wetboek” hebben? Wij antwoorden: dien van een program.

Voor den vorm hebben we hier nog met een wetboek te maken, naar het wezen niet meer. Want de *administratieve* regelen betreffende inschrijving in registers zijn iets principieel anders dan de oude wetten, die *over personen* heerschten.

Dit „wetboek” heeft doen wegvallen:

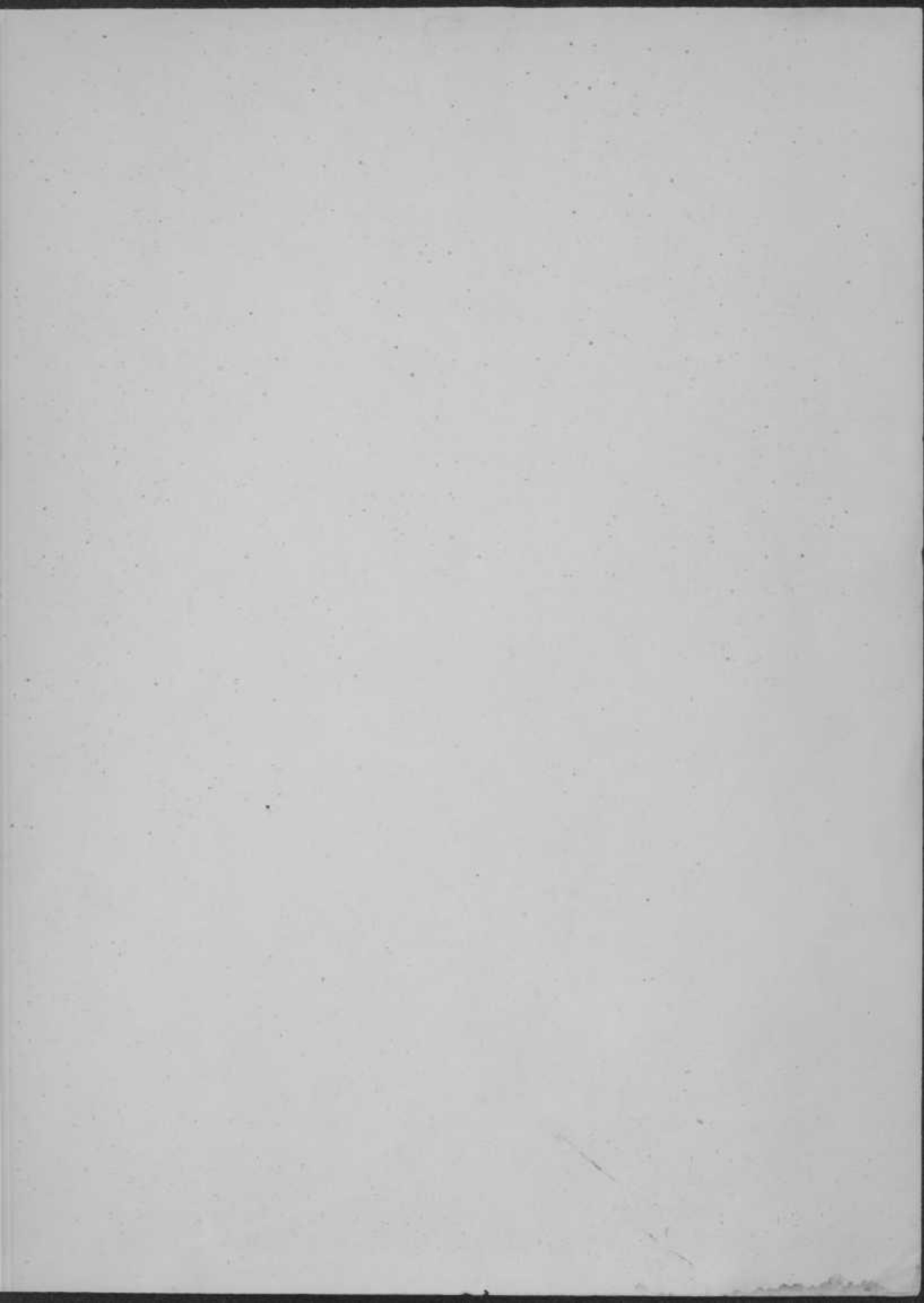
1°. bepalingen, die in tal van gevallen diepe ellende en vernedering en ernstig machtsmisbruik hebben veroorzaakt;

2°. bepalingen, die in het bewustzijn der reactionairen en half-reactionairen een sanctie gaven aan verhoudingen uit den patriarchalen tijd.

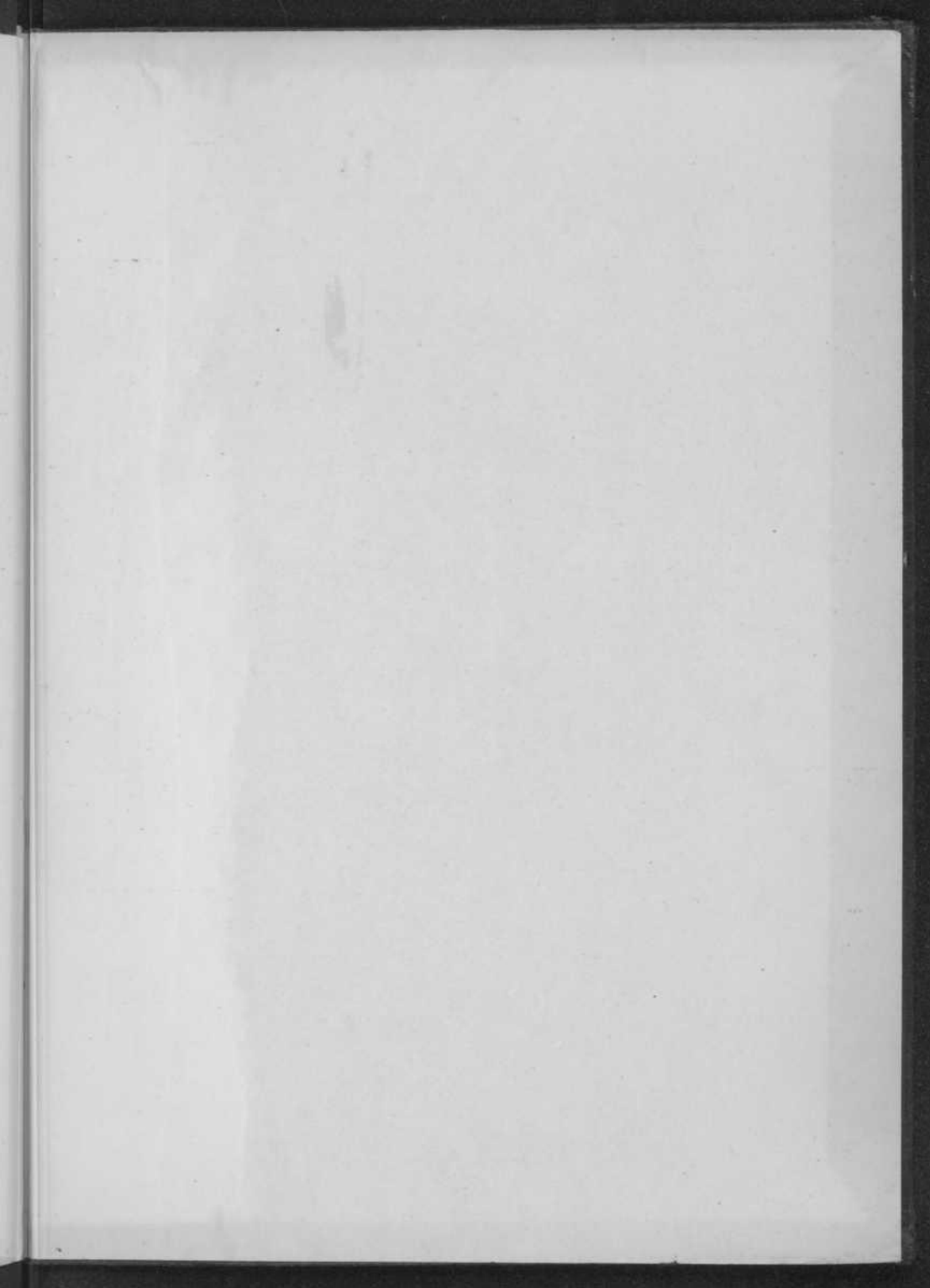
Het „baant” dus niet zoozeer, als wel „eifent” den weg voor een nieuwe gezinsmoraal, die van *elders*, uit het leven zèlf, opgroeien moet, en opgroeien zal, en niet door een wet kan worden gebracht.

In *beide* opzichten dus: om de nieuwe opvattingen waarvan het uitgaat, en om de nieuwe en vrije wijze waarop het die groeien laat, (wanneer ook de toepassing dienovereenkomstig geschiedt) hebben we hier te maken met een wijze van wetgeving, die een nieuwen tijd aankondigt.

SOVJET-WETTEN

I. HET RUSSISCH WETBOEK VAN ARBEID
II. WETTEN BETREKKELIJK AKTEN VAN
DEN BURGERLIJKEN STAND, HUWELIJKS-
EN FAMILIE-RECHT EN VOOGDIJ, BEIDE
NAAR DEN OFFICIEELEN TEKST VERTAALD
DOOR MR. DR. A. BURIKS EN MEVROUW
G. BURIKS-v. L. v. d. H. - PRIJS VAN I: F 1.40
VAN II: F 1.90. - I EN II SAMEN: F. 3--

VERZENDBOEKHANDEL N. AMSTERD.
2e CONST. HUYGENSSTR. 79, AMSTERD.

DE NIEUWE AMSTERDAMMER

ONAFHANKELIJK WEEKBLAD
ONDER REDACTIE VAN Mr. H.P.L. WIESSING
MET GEREDELDE MEDEWERKING VAN
Mr. CLARA WICHMANN EN B. DE LIGT

PRIJS PER
KWARTAAL
F. 2.50

ADM. 2e CONSTANTIJN HUYGENSSTR. 79
AMSTERDAM □ TELEFOON ZUID 5814